

Нерсесян Армен - адвокат,
кандидат юридичних наук

ЗУПИНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У МЕЖАХ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 280 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру в разі, якщо є потреба у виконанні процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Згідно з ч. 2 цієї статті, до зупинення досудового розслідування слідчий зобов'язаний виконати всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також усі дії для встановлення місцезнаходження особи, якщо зупинити досудове розслідування необхідно у зв'язку з обставинами, передбаченими п. 2 ч. 1 зазначеної статті.

У межах п. 6 та 7 ч. 1 ст. 541 КПК України визначено поняття уповноваженого (центрального) та компетентного органу. Так, уповноважений (центральный) орган - це орган, уповноважений від імені держави розглянути запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи та вжити заходів із метою його виконання чи направити до іншої держави запит компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги. Водночас компетентним є орган, що здійснює кримінальне провадження, який звертається із запитом згідно з цим розділом або забезпечує виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги.

Відтак, компетентним органом є слідчий за погодженням із прокурором; прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням - на стадії досудового розслідування; суд - під час судового розгляду.

Натомість уповноважений (центральный) орган має повноваження щодо:

1) розгляду запиту компетентного органу іншої держави та вжиття заходів щодо його виконання (якщо запит адресовано уповноваженому (центральному) органу України);

2) направлення до іншої держави запиту компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги (якщо Україна потребує такої допомоги від іноземної держави).

Відповідно до ч. 1, 2 ст. 545 КПК України, Генеральна прокуратура України звертається із запитом про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів, окрім досудового розслідування кримінальних правопорушень, що належать до підслідності Національного антикорупційного бюро України, яке в такому разі здійснює функції центрального органу України. Міністерство юстиції України звертається із запитом судів про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час судового провадження, розглядаючи відповідні запити судів іноземних держав. Відтак, на стадії досудового розслідування уповноваженими (центральними) органами України є Національне антикорупційне бюро України та Генеральна прокуратура України.

Статті 543-544 КПК України встановлюють дві правові підстави направлення запиту: 1) чинні міжнародні договори України; 2) дотримання засад взаємності.

Згідно з ч. 1-4 ст. 548 КПК України, запит (доручення, клопотання) про міжнародне співробітництво складає орган, який здійснює кримінальне провадження, або уповноважений ним орган у межах вимог цього Закону та відповідного міжнародного договору України, а за його відсутності - відповідно до Кодексу. Запит і долучені до нього документи складають у письмовій формі, засвідчують підписом уповноваженої особи та печаткою відповідного органу. Запит і долучені до нього документи супроводжуються засвідченням у встановленому порядку

перекладом мовою, визначеною відповідним міжнародним договором України, а за відсутності такого договору - офіційною мовою запитуваної сторони або іншою прийнятною для цієї сторони мовою. Запит надсилають за кордон поштою, а в невідкладних випадках - електронним, факсимільним чи іншим засобом зв'язку. У такому разі оригінал запиту надсилають поштою не пізніше трьох днів із моменту його передання.

Таким чином, направлення запиту про міжнародну правову допомогу іноземній державі уповноваженим (центральним) органом України не є автоматичним наслідком звернення з таким запитом компетентним органом України, а відтак, є окремою процесуальною дією і повинно здійснюватись у встановленій законом процесуальній формі.

Нормами Глави 43 «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій» Розділу IX КПК України безпосередньо врегульовано питання, що є предметом запиту на проведення науково-правової експертизи.

Так, ст. 551 КПК України визначає, що суд, прокурор або слідчий за погодженням із прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні, яке він здійснює. Уповноважений (центральный) орган України розглядає запит щодо обґрунтованості й відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України. У разі прийняття рішення про направлення запиту уповноважений (центральный) орган України протягом десяти днів надсилає запит уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом. У разі відмови в направленні запиту всі матеріали протягом десяти днів повертають відповідному органу України з викладом недоліків, які потрібно усунути, або з поясненням причин неможливості направлення запиту.

Частинами 1, 2, 6 ст. 552 КПК України передбачено, що зміст і форма запиту про міжнародну правову допомогу повинні відповідати вимогам цього Кодексу або міжнародного договору України, який застосовують у конкретному випадку.

Цей документ може бути складено у формі доручення. Зокрема, запит повинен містити:

1) назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу запитуваної сторони;

2) посилання на відповідний міжнародний договір або на дотримання засади взаємності;

3) найменування кримінального провадження, щодо якого виникла потреба в міжнародній правовій допомозі;

4) стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію;

5) відомості про повідомлену підозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей Кримінального кодексу України;

6) відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище, процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи з предметом кримінального провадження;

7) чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку з предметом кримінального провадження;

8) відомості про осіб, присутність яких є необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності;

9) інші відомості, що можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони.

На стадії досудового розслідування запит про міжнародну правову допомогу погоджує в письмовій формі прокурор, який здійснює нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування.

Отже, згадані положення підтверджують не автоматичний, а процесуально-правовий характер направлення запиту про міжнародну правову допомогу. Таким чином, направлення запиту компетентним органом та його розгляд уповноваженим (центральним) органом є процесуальною дією. Відтак, результат такого розгляду є процесуальним рішенням, що прийняте в специфічний спосіб - у формі прийняття уповноваженим (центральним) органом рішення про направлення запиту про

міжнародну правову допомогу. Тобто можна констатувати наявність прогалини в законодавстві, адже ст. 110 КПК України не зазначає серед форм процесуальних рішень рішення, прийняті після розгляду уповноваженим (центральною) органом. Водночас на досудовій стадії кримінального провадження, виходячи і з того, що уповноваженим (центральною) органом є орган державного обвинувачення - Генеральна прокуратура України та орган досудового розслідування - Національне антикорупційне бюро України - вирішення цієї колізії також може здійснюватись шляхом винесення постанови, якщо інше не передбачено законодавством.

Відтак, слід вважати процесуальну дію - розгляд запиту суду, прокурора або слідчого за погодженням з прокурором про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні закінченою, а відповідне процесуальне рішення прийнятим - з моменту розгляду і задоволення запиту уповноваженим (центральною) органом. Відтак, з позиції доктрини кримінального процесу, зупинення досудового розслідування з цієї підстави починається з моменту розгляду та задоволення запиту уповноваженим (центральною) органом.

Никифорчук Дмитро Йосипович -
завідувач кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор;

Дуброва Рада Вікторівна - ад'юнкт
кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ ЗЛОЧИНИ, УЧИНЕНІ НА ТИМЧАСОВО НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ ТА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Уперше перелік міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру, що становлять значну суспільну небезпеку, містив Статут Нюрнберзького Міжнародного воєнного трибуналу 1945 р. У ст. 6 Статуту до категорії міжнародних віднесено три групи злочинів проти людства:

- злочини проти миру, а саме: планування, підготовка, розв'язування чи ведення агресивної війни в порушення